

Pitomce беру jako přírodní ukaz

Z toho, co obyčejně říkáte, vyzařuje až neuvěřitelně optimistický, radostný postoj ke světu.

Optimistickému pohledu na věci a události mě nikdo neučil. S tím se člověk asi narodí.

A jak se vyrovnáváte s tím, když se setkáte s hloupým nebo zlým člověkem?

Lidi pitomé nebo zlé jsem vždycky pokládal za takovou, řekl bych přírodní zvláštnost. Oni patří k přírodě. Díky tomu jsem nikdy nebral jejich zásahy do světa, byť by to byly zásahy proti mé osobě, nijak tragicky. Dokonce jsem se jimi bavil.

I v případě, že vám překáželi v práci?

Někdy výsledky mé práce dokonce poškozovali. Na to jsem ovšem jako experimentální pracovník zvyklý. Ne každý pokus se vydaří. Ba většina toho, co udělá experimentátor, má negativní výsledek. Vždyť třeba z patentů a vynálezů se realizuje asi každý třicátý.

Takže mít negativní výsledky není žádná tragédie. A mít pozitivní výsledky, které vám někdo ukradne, zruší anebo zabrání jejich realizaci, to je prakticky totéž. Není velký rozdíl v tom, když to příroda nedovolí nebo do toho zasáhne nějaký pitomec. I pitomci jsou takřikajíc speciés, přírodní druh.

Zdá se mi však, že jsou společenské systémy, které napomáhají k tomu, aby se pitomci rozmohli, a jiné, které jejich počet snižují. Vy jste strávil spoustu času v jiných zemích, jistě to můžete porovnat.

O tom nemohu dát jednoznačnou odpověď. Hloupí a zlí lidé existují na všech stranách ve všech systémech. Dnes mnozí lidé falešně zjednodušují, že pitomci byli jenom mezi komunisty.

Strávil jsem spoustu času ve Spojených státech. A takových lidí jsem tam potkal nespočet. Je snad jeden rozdíl. V Americe je všechno mohutnější. Když napadne sníh, tak rovnou dva metry, když zafouká vítr, je z toho tornádo. A když je tam někdo blbec, tak je to doopravdy veleblb.

Vy se nerad pouštíte do obecných soudů, že?

Generalizace mohou někdy věci osvětlit. Ale kolem a kolem vzato, jsou když ne zcela chybné, tak velmi nebezpečné. Svět kolem nás je nesmírně složitý. Zjednodušení se hodí pro obecnou školu, pro lepší porozumění, ale jinak může být scestné.

Materiál je součástí projektu „Světová výročí UNESCO jako prostředek k posílení gramotností středoškolské mládeže“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2013“ spolufinancován MŠMT.

Proto nemiluji diskuse s žurnalisty. Ti mají rádi všeobecně platné výpovědi. Nechtějí slyšet, že to a to je špatné za těch a těch okolností, chtějí slyšet, že je to špatné gruntu.

Jenže žurnalisté to vyžadují, protože takové závěry vyžadují lidé, pro které píší.

Avšak jen proto já nebudu nikdy souhlasit s tím, abych dělal bezvýhradné soudy. Snad jsou věci, které nemají žádné výjimky. To je přeci krásné. Ve vědě je hledáme, spějeme k nim, ale skoro nikdy nedospějeme. Bezvýjimečné případy jsou nesmírně řídké.

Dokonce i v tak přesné vědě, jakou je matematika. A už vůbec se téměř nevyskytují ve fyzice. Kvantová mechanika ji postavila na hlavu. A což teprve v tak složitých vědách jako je sociologie nebo politologie. Tam má řešení všech problémů vždy silnou subjektivní stránku.

Možná je to naivní, ale mě vždycky fascinovalo, že rovnice nebo zákon, který vědec vymyslí, se promění v nějakou docela normální užitečnou věc jako je třeba vaše čočka. To by přeci nebylo možné, kdyby věda nějak nepostihovala svět v celku.

Je sporné, zda každá aplikovaná úspěšná věc je produktem vědy. Spíše bych řekl, že je produktem zdravého rozumu a houževnatého úsilí. O každém vědeckém výsledku nelze tvrdit, že přinese určitou praktickou aplikaci. Ve velmi vzdálené perspektivě je ovšem téměř jisté, že k něčemu bude.

V tomhle spočívají potíže naší vědy při diskusi s politiky. Ti by rádi podporovali jen vědu, která přináší peníze, a to nejraději ihned. I taková věda ovšem existuje, ale zpravidla to není ta vrcholná. Pokud budou politici trvat na podmínce okamžitého úspěchu, brzy vědu zabijí.

Někteří filozofové, a nejsou to ti nejmenší, tvrdí, že věda se vlastně pomalu zabíjí sama. Že vědecký pohled na svět je pomalu vyčerpán a musí nastoupit nějaký jiný.

To je krásný příklad naprosto zruďné generalizace. Je docela možné, že takové zjevy se ve vědě vyskytnou. Ale pokládám za bezmeznou drzost, když někdo řekne, že věda je do všech důsledků hotová, že už nemůže přinést nic nového.

Stačí si přečíst padesát nebo sto let staré publikace. Například ve třicátých letech vyšly v těch nejserióznějších publikacích práce, které říkaly, že tím a tím objevem je organická chemie dovršena. Ale tehdy byla přeci na samém počátku!

Jsou vědci provozující vědu, která přinese výsledky v dlouhém časovém horizontu. Vy jste však typem vědce, jehož práce byla prakticky využita velmi brzy.

Já jsem převážně technik. A když to říkám, už tím naznačuji, že jsem jakýsi bastard mezi vědcem a praktikem. Myslím, že podobné kombinované typy, ve kterých se spojují odlišné předměty, bývají úspěšné.

Materiál je součástí projektu „Světová výročí UNESCO jako prostředek k posílení gramotností středoškolské mládeže“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2013“ spolufinancován MŠMT.

Nejvíce úspěchů lze dosáhnout i na hranici vědeckých oborů, jako je třeba biochemie nebo molekulární biologie. O těch neměl v době, kdy jsem začínal, nikdo ani tušení. Nikdo si nedokázal ani představit, že by bylo možno definovat třeba lidský genom.

Mě vždy takové mezní, hraniční obory přitahovaly a líbily se mi. Bylo pro mě zábavné, když se setkávaly třeba chemie, medicína a strojařina. Jsem míšenec mezi teoretikem a řemeslníkem. Ale to odpovídá složitosti světa.

Jenže vy nejenže jste zasáhl do několika vědeckých oborů, ovládáte mechaniku a pár řemesel. Pohyboval jste se ve sférách zahraničního obchodu, u soudů...

Řemeslo a teoretické studium se vůbec nevyklučují. V mechanické dílně odpočívám od vědy a naopak. Každý druh lidského úsilí nebo činnosti je zároveň relaxací od jiného. V tom není žádné zvláštní nadání, ani zásluha, když se člověk zabývá více problémy.

Běžné ovšem je, že člověk má jednu práci a jeho odpočinek je velmi pasivní. Proč se, pokud váš názor platí, více lidí nezabývá mnoha obory?

Zase mě navádíte ke generalizaci. Každý člověk má jiné předpoklady. Mám mnoho přátel, kteří to dělají podobně jako já.

A možná z toho pramení kus optimismu. Já jsem při zpětném pohledu na svůj život spokojen. Možná v tom budete spatřovat pýchu nebo ješitnost, ale já jsem spokojen.

V tom nevidím žádnou pýchu. Naopak se mi zdá, že něco takového by si měl říci každý člověk. Jenže, a zase se dopustím generalizace, si myslím, že mnozí lidé, ba velká většina to uspokojení necítí.

To může mít mnoho příčin. Ale já v žádném případě nechci nikoho, ani své osobní nepřátele, soudit. Můžu pro svůj přehled lidí rozlišovat. Ale nechci o nikom vynášet soudy. I ten, kdo zdánlivě svému okolí ubližuje, může mít k tomu z vnitřního hlediska idealistické příčiny.

Tuhle vaši myšlenku můžu jen těžko přijmout. Myslím, že takové lidi, jako byli, uvedu drastický příklad, Eichmann nebo Mengele, prostě musíme soudit.

Mengele není zase tak zvláštní případ. Podívejte se na Srbsko. Mengele, stejně jako ti Srbové, kteří mučí a vraždí, měl vnitřně čisté svědomí. A to je právě zrádné. Oni se subjektivně necítí být zločinci.

Tenhle jejich vnitřní pocit ale společnost nemůže brát na váhu a musí je soudit.

Zdá se mi, že si teď trochu odporujete. Vy vlastně říkáte, že to zvěrstvo je v lidech. Jak se to slučuje s vaším optimistickým pohledem na svět?

Myslím, že výskyt zrůdných individuí není něčím, k čemu lidstvo spěje. Myslím, že třeba za několik set let bude násilí našeho druhu nějak otupeno, bude se mu předcházet lépe než teď. Už teď se mu snažíme předcházet. Já prostě věřím v budoucnost lidstva.

Mnozí, a to i přední vědci se však domnívají, že lidstvo se zahubí, že dojde k ekologickému kolapsu světa.

Já věřím především v nesmírnou moc přírody. Vždyť i na těch úplně zdevastovaných místech docela nevyhynula. Příroda prošla už tolika katastrofami a vždycky se zregenerovala. Třeba se počet živočišných druhů sníží na zlomek. Takové doby už tu byly. Vyhynuli obří ještěři, kteří ovládali svět. A snad díky tomu se vyvinul člověk. Možná vyhynou současné druhy, třeba i homo sapiens (ale v to moc nevěřím). Třeba se potom vyvine něco lepšího.

Místo tupých brontosaurů vzniklo něco tak mírumilovného a chytrého jako je člověk. Třeba vznikne ještě něco chytřejšího. Třeba s křídly, třeba s mozkem, který bude mít vestavěny počítačové funkce.

V historii přírody to zatím vždycky dopadlo tak, že i katastrofy vedly k fantastickému vývoji. Proč by to mělo být najednou jinak?

Jenže my už u toho nebudeme, proč by nás to mělo zajímat?

Ukládáme geny do svých potomků. Z těch genů se možná za dlouho dobu vyvine něco fantastického. V tom vidím nesmrtelnost každého z nás.

KOMÁREK M. GEN (1), Hájek a spol., Olomouc. ISBN 80-85839-01-6

Úkoly:

1/ Přečtěte si rozhovor Martina Komárka s Otou Wichterlem. Pokuste se svými slovy vyjádřit hlavní myšlenky O. Wichterleho.

2/ Najděte v textu tři nepůvodní české výrazy a nahradte je českými ekvivalenty.

3/ Jak vidí O. Wichterle další budoucnost lidstva?